

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач ступеня доктора філософії Микола МОСТОВ'ЯК, 1983 року народження, громадянин України, освіта вища: закінчив у 2005 р. Уманський державний аграрний університет за спеціальністю «Облік і аудит», працює на посаді начальника відділу маркетингу в ДП «Укрпромзовнішекспертиза», м. Київ, виконав акредитовану освітньо-наукову програму «Економіка».

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом Уманського національного університету Міністерства освіти і науки України, м. Умань, від 01 травня 2026 року № 01-05/41, у складі:

Голови разової

спеціалізованої вченої ради – Інни НОВАК, доктора економічних наук, професора, декана факультету менеджменту, Уманський національний університет;

Рецензентів – Ніни ПІТЕЛЬ, кандидата економічних наук, доцента, доцента кафедри менеджменту, Уманський національний університет;

Лідії КЛИМЕНКО, кандидата економічних наук, доцента, доцента кафедри менеджменту, Уманський національний університет;

Офіційних опонентів – Івана СВИНОУСА, доктора економічних наук, професора, професора кафедри обліку і оподаткування, Білоцерківський національний аграрний університет;

Катерини СОКОЛЮК, кандидата економічних наук, доцента, старшого наукового співробітника відділу ринкових механізмів та структур, Державна установа «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України»

на засіданні 01 липня 2026 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки Миколі МОСТОВ'ЯКУ на підставі публічного захисту дисертації «Формування експортної стратегії агропродовольчого сектору України» за спеціальністю 051 Економіка.

Дисертацію виконано в Уманському національному університеті Міністерства освіти і науки України, м. Умань.

Науковий керівник – Людмила СМОЛІЙ, кандидат економічних наук, доцент, Уманський національний університет, доцент кафедри економіки.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису.

Дисертація відповідає вимогам п. 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора

філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 № 44 (зі змінами).

Здобувач має 14 наукових публікацій за темою дисертації, з них 3 статті у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України, 2 статті у наукових виданнях, що індексуються у міжнародних наукометричних базах даних, 8 – тези доповідей наукових конференцій, 1 публікація в у інших виданнях.

Наукові публікації, зараховані за темою дисертації, відповідають вимогам пунктів 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 № 44 (зі змінами):

1. Мостов'як М.І. Стан та проблеми експорту агропродовольчої продукції в Україні. *Збірник наукових праць УНУС*. 2023. Вип. 102. Ч. 2. С. 72-82. DOI: <http://dx.doi.org/10.32782/2415-8240-2023-102-2-72-82>

2. Мостов'як М.І., Смолій В.О. Експортна агропродовольча спеціалізація України: оцінка та стратегічні пріоритети. 2024. *Збірник наукових праць УНУС*. Вип. 105. Ч. 2. С. 242-253. DOI: <http://dx.doi.org/10.32782/2415-8240-2024-105-2-242-253>

3. Смолій Л.В., Мостов'як М.І. Диверсифікаційні пріоритети та напрями технологічної трансформації агропродовольчого експорту України. *Збірник наукових праць УНУ*. 2025. Вип. 106, Ч.2. С. 417-431. DOI: <http://dx.doi.org/10.32782/2415-8240-2025-106-2-417-431>

4. Smolii Liudmyla, Mostoviak Mykola. Ukraine in the markets of organic agri-food products of the European Union: Analytics, trends, and prospects. *Ekonomika APK*. 2024. Volume 31, Issue 1. Pages 54 – 63. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202401054>

5. Karpenko V., Burliai O., Burliai A., & Mostovyak M. Ukrainian gardening market trends under globalization. *Economic Annals-XXI*. 2016. № 161(9-10). pp. 51-55. URL : <https://ea21journal.world/index.php/ea.V161-12>

У дискусії взяли участь та висловили зауваження:

Іван СВИНОУС, офіційний опонент, доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку і оподаткування, Білоцерківський національний аграрний університет.

Оцінка позитивна, є зауваження:

1. У дисертації аргументовано доведено стратегічну важливість інтеграції агропродовольчого сектору України до глобальних ланцюгів створення вартості як одного з ключових напрямів підвищення міжнародної конкурентоспроможності та структурної модернізації експорту. Разом із тим більш детального опрацювання потребує проблема розподілу економічних вигод у межах таких ланцюгів, зокрема в частині визначення механізмів, здатних забезпечити закріплення українських виробників у сегментах із вищим рівнем доданої вартості.

2. Здійснений автором масштабний аналіз трансформації товарної

структури агропродовольчого експорту України та обґрунтування необхідності переходу до моделі з вищою часткою продукції з глибоким ступенем переробки є вагомим науковим результатом. Проте проведення оцінки місткості та динаміки внутрішнього попиту як детермінанти розвитку окремих експортоорієнтованих підсекторів дозволило б забезпечити більш комплексний характер прогнозування структурних зрушень в агропродовольчому комплексі країни.

3. У дисертаційній роботі детально відстежено тенденцію щодо зростання частки агропродовольчої продукції в загальній структурі експорту України (до 59% за результатами 2024 р). Водночас аналітична частина роботи виграла б від більш глибокого розмежування чинників цього процесу за методологією факторного аналізу, оскільки зазначені структурні зміни відбулися не лише за рахунок екстенсивного розвитку чи якісної модернізації самого АПК, а й внаслідок вимушеної деіндустріалізації національної економіки та глибинного спаду в інших промислових експортоорієнтованих секторах.

4. Обґрунтовано виокремлено нішевий органічний сегмент як один із перспективних напрямів структурної трансформації агропродовольчого експорту, і це знаходить підтвердження у відповідній публікації у виданні Scopus. Разом із тим у тексті дисертації органічне виробництво та експорт не отримують самостійного аналітичного розгляду в контексті запропонованої інтегральної оцінки стратегічної пріоритетності товарів. Введення цього сегменту до загальної аналітичної рамки дослідження дозволило б повніше відобразити диверсифікаційний потенціал галузі.

5. Схвально оцінюючи пропозиції здобувача щодо розвитку наукомістких нішевих сегментів рослинництва як драйверів підвищення складності експортного кошика (підрозділ 2.2), доцільно вказати на перспективність розширення цього підходу. Зокрема, аналітична частина дослідження мала б більш збалансований галузевий характер, якби автор приділив додаткову увагу бар'єрам та стимулам розвитку експортного потенціалу продукції тваринництва, яка наразі залишається переважно внутрішньоорієнтованою (табл. 2.7). Окреслення шляхів подолання жорстких ветеринарно-санітарних обмежень ЄС для цієї групи товарів могло б стати вагомим внеском у диверсифікацію структури агропродовольчого сектору.

6. Запропонована у підрозділі 3.1 чотирирівнева інституційно функціональна модель реалізації експортної стратегії є однією з найбільш практично орієнтованих розробок дисертаційного дослідження. Водночас, описуючи розподіл функцій між рівнями моделі (політико-стратегічним, регуляторно-координаційним, операційно-виконавчим та секторально суб'єктним), автору доцільно було б приділити увагу потенційним інституційним конфліктам повноважень та запропонувати дієві механізми подолання таких колізій. Це дозволило б суттєво підвищити прикладну цінність та життєздатність розробленої моделі.

Катерина СОКОЛЮК, офіційний опонент, кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу ринкових механізмів та

структур, Державна установа «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України».

Оцінка позитивна, є зауваження:

1. Вагомим науковим здобутком автора є ґрунтовна спроба систематизації широкого спектра факторів, що визначають динаміку та структуру розвитку агропродовольчого експорту. Разом з тим, для посилення аналітичної чіткості дослідження, запропонований перелік чинників доцільно було б доповнити більш детальною класифікацією за конкретними ознаками – зокрема, за характером впливу, ієрархічними рівнями (макро-, мезо-, мікрорівень) або ступенем їхньої керованості, що дозволило б більш точно диференціювати інструменти стратегічного управління.

2. Проведене автором дослідження конкурентних переваг української агропродовольчої продукції характеризується достатньою глибиною та аналітичною обґрунтованістю, проте більш повному розкриттю прикладного потенціалу роботи сприяв би детальніший аналіз нетарифних бар'єрів – імпорتنих квот, технічних регламентів, санітарних норм та сертифікаційних вимог, які в сучасних умовах нерідко виступають вагомішими детермінантами експортного успіху, ніж традиційні цінові переваги. Залучення цього аспекту до аналітичного інструментарію дослідження дозволило б сформулювати стратегічні рекомендації для агропродовольчого сектору з більшим ступенем адаптивності до реалій глобального торговельного середовища.

3. Перевагою роботи є залучення порівняльного аналізу розвитку агропродовольчого сектору України та країн Європейського Союзу, що забезпечило належне підґрунтя для оцінювання перспектив інтеграції вітчизняних виробників до спільного ринку ЄС; разом із тим додаткову наукову цінність дослідженню могло б надати більш ґрунтовне врахування досвіду країн Центральної та Східної Європи, досвід яких є особливо цінним з огляду на схожість стартових умов та необхідність проходження етапів інституційної, структурної та регуляторної адаптації до вимог європейського ринку.

4. Високі оцінки заслуговує проведений у підрозділах 2.1–2.3 ґрунтовний структурно-динамічний аналіз вітчизняного експорту, що базується на використанні репрезентативних даних FAO/OECD та дозволив виявити ключові галузеві дисбаланси, створюючи потужну емпіричну базу дослідження. Водночас, для посилення аналітичної глибини результатів, цей блок доцільно було б доповнити дослідженням специфіки поствоєнної логістики (зокрема в контексті функціонування Чорноморської зернової ініціативи та альтернативних коридорів), а також оцінкою чутливості обсягів експорту до різких коливань світових цін на основні товарні групи.

5. Заслуговує на позитивну оцінку використання індексу складності продукції, який дозволив автору доповнити традиційний аналіз конкурентних переваг оцінкою технологічного рівня експортної спеціалізації. Водночас отримані результати могли б бути більш тісно інтегровані у систему стратегічних рекомендацій шляхом виокремлення

товарних сегментів із підвищеним потенціалом нарощування продуктової складності та формування на цій основі пріоритетів довгострокової структурної модернізації агропродовольчого експорту України.

6. У дисертаційному дослідженні справедливо наголошується на важливості діджиталізації та автоматизації бізнес-процесів для підвищення ефективності управління зовнішньоекономічною діяльністю агропродовольчого сектору. З метою розвитку цього актуального напрямку, в аналітичній частині роботи доцільно було б розширити опис прикладного потенціалу вітчизняних цифрових платформ (зокрема, Державного аграрного реєстру (ДАР) чи системи «Дія») у контексті забезпечення вимог ЄС щодо простежуваності ланцюгів постачання. Це підсилює прикладне значення авторських пропозицій щодо модернізації системи підтримки експорту.

Ніна ШТЕЛЬ, рецензент, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, Уманський національний університет.

Оцінка позитивна, є зауваження:

1. У підрозділі 1.2 розгляд класичних і неокласичних теорій міжнародної торгівлі є методологічно обґрунтованим та демонструє їхню релевантність до аналізу сучасних процесів агропродовольчого експорту України, що свідчить про глибоке теоретичне опрацювання проблематики. Водночас доцільно було б більш детально акцентувати увагу на обмеженнях кожної з розглянутих концепцій (зокрема щодо припущень про досконалу конкуренцію, мобільність факторів виробництва, ігнорування інституційних бар'єрів), що зумовлюють необхідність формування авторської трансформаційно адаптивної моделі, краще узгодженої з реаліями сучасної економіки.

2. Заслуговує на позитивну оцінку активне застосування у підрозділі 2.2 кількісних методів дослідження, зокрема використання системи відповідних коефіцієнтів, що забезпечує достатній рівень точності, об'єктивності та відтворюваності отриманих результатів. Разом із тим доцільно було б більш розгорнуто обґрунтувати вибір саме цих методичних підходів, розкривши їхні переваги, обмеження та специфіку застосування для аналізу агропродовольчого сектору у порівнянні з альтернативними інструментами, а також окреслити чутливість результатів до зміни вихідних параметрів.

3. Обґрунтування застосування методу кластеризації (k-means) загалом є логічним, однак могло б бути розширене шляхом короткого порівняння з альтернативними методами групування. У підрозділі 2.2, де безпосередньо застосовано кластерний аналіз, доцільно було б доповнити результати змістовною характеристикою отриманих кластерів, зокрема їх економічного профілю, рівня експортної орієнтації, відмінностей між групами та можливостей їх стратегічного позиціонування.

4. У розділі 3 представлено розгорнутий інструментарій розроблення експортної стратегії, що охоплює застосування матричних підходів, сценарного моделювання та враховує адаптацію до регуляторних вимог ЄС, що підкреслює прикладну значущість і системність дослідження; разом із тим доцільно було б доповнити запропоновані положення оцінкою необхідних

бюджетних витрат, а також визначенням можливих джерел ресурсного забезпечення та механізмів їх залучення.

5. Науковий інтерес становить використання сценарного моделювання альтернативних траєкторій розвитку (від інерційної до модернізаційної), що дозволяє системно оцінити адаптивні можливості агропродовольчого сектору та обґрунтувати напрями його структурної трансформації; водночас доцільно було б кількісно врахувати можливий вплив вступу України до ЄС, зокрема змін у системі квот, субсидій, умов доступу до ринків і конкурентного середовища, на прогностичні показники кожного зі сценаріїв, що посилює б прикладну значущість отриманих результатів.

Лідія КЛИМЕНКО, рецензент, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, Уманський національний університет.

Оцінка позитивна, є зауваження:

1. У першому розділі автором здійснено ґрунтовний аналіз теоретичних підходів до дослідження експортної діяльності та розвитку агропродовольчого сектору, що формує належну наукову базу дослідження та свідчить про глибоке опрацювання наукових джерел; водночас доцільно було б більш чітко структурувати розглянуті підходи за науковими школами або концептуальними напрямками (класичні, неокласичні, інституційні, підходи глобальних ланцюгів вартості тощо), що підвищило б системність викладу та полегшило виокремлення авторської позиції.

2. Обґрунтованим є виділення стратегічних груп у матриці «Обсяг реалізації / експортоорієнтованість», що дозволило ідентифікувати ключові сегменти розвитку агропродовольчого експорту, зокрема «лідерів експорту». Водночас для групи «внутрішньоорієнтованих лідерів» (м'ясна, молочна галузі) доцільно було б більш детально розкрити інституційні бар'єри, які стримують їхній системний вихід на зовнішні ринки, включаючи регуляторні обмеження, вимоги сертифікації, логістичні фактори та рівень державної підтримки.

3. Безумовною перевагою дослідження є його чітка орієнтація на європейські регуляторні вимоги та стандарти, що підкреслює стратегічну спрямованість роботи на інтеграцію вітчизняного агропродовольчого сектору до спільного ринку ЄС; водночас доцільно було б більш розгорнуто проаналізувати потенційні ризики та економічні виклики, які можуть ускладнювати імплементацію цих вимог у сучасних українських умовах, зокрема з урахуванням різного рівня готовності підприємств, ресурсних обмежень та адаптаційних витрат.

4. Слушною є теза про необхідність переходу агропродовольчого сектору від ролі постачальника сировини до участі у вищих ланках глобальних ланцюгів створення вартості, що відповідає сучасним трендам розвитку світової економіки. Разом з тим, у цьому контексті доцільно було б більш чітко окреслити роль іноземних інвестицій як джерела технологічної модернізації та розвитку переробної галузі, зокрема з урахуванням ризиків, обмежень та умов їх залучення в українську економіку.

5. Важливе практичне значення мають рекомендації щодо адаптації

агропродовольчого сектору до вимог Green Deal та фітосанітарних стандартів ЄС, що свідчить про актуальність дослідження в умовах євроінтеграції. Водночас доцільно було б більш детально врахувати питання економічної доступності впровадження цих стандартів для малих і середніх фермерських господарств, які можуть зіткнутися з обмеженістю фінансових і організаційних ресурсів.

Інна НОВАК, голова разової спеціалізованої вченої ради, доктор економічних наук, професор, декан факультету менеджменту, Уманський національний університет.

Оцінка позитивна, без зауважень.

Людмила СМОЛІЙ, науковий керівник, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки, Уманський національний університет.

Оцінка позитивна, без зауважень.

Результати відкритого голосування:

«За» – 5 членів ради;

«Проти» – 0 членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Миколі МОСТОВ'ЯКУ ступінь доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої
вченої ради

Інна НОВАК